

HEYET-İ TEMSİLİYE NASIL TEŞEKKÜL ETTİ ?

Doç.Dr.Dursun Ali AKBULUT*

Bilindiği üzere Erzurum Kongresi'nin son gününde, 7 Ağustos 1919 da, Kongre Genel Kurulunca bir Hey'et-i Temsiliye seçilmiştir. Hey'et-i Temsiliye'nin teşkili, Kongre çalışmalarını neticesinde ortaya çıkan Şarkî Anadolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti nizamnamesinin gereği idi¹. Cemiyet nizamnamesinin "Hey'et-i Temsiliye" başlığını taşıyan 7. maddesine göre, Hey'et-i Temsiliye en az dokuz, en çok onaltı üyeden kurulacak ve içlerinden bir üye bu kurula başkanlık edecekti. 7.maddenin zeyli, Hey'et-i Temsiliye'nin kimlerden ve ne şekilde seçileceğini düzenlemekteydi. Buna göre, Hey'et-i Temsiliye, Şarkî Anadolu vilâyetleri ile bağımsız livalarının (sancaklarının) kongrede hazır bulunan delegeleri tarafından, mensup oldukları vilâyet ve bağımsız sancak adına, kongre dahilinden veya hariçten ve fakat mensup oldukları mahalli hakkıyla temsil edecek kişilerden vilâyetler adına seçilecek "en az" bir, "en çok" iki ve bağımsız sancak adına seçilecek bir mümessilden oluşacaktı².

Nizamnamenin 7.maddesinde belirtilen "en az" dokuz, "en çok onaltı üyeden kurulacak Hey'et-i Temsiliye, Şarkî/Anadolu

* Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ **Şarkî Anadolu Vilâyatı Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti**, Türk Basmaevi, Erzurum, 8.10.335(1919) (Kıs. Nizamname), madde 7. M. Kemal Atatürk, Nutuk, I, İstanbul, 1973 (Kıs. Nutuk) s. 67.

² Nizamname madde 7: Cevat Dursunoğlu, **Millî Mücadelede Erzurum**, Ankara, 1946 (Kıs. Dursunoğlu), s.167. Burada 7. madde denin zeyli olarak verilen metin kısadır : ". . . vilâyetler namına birer mümessilden teşekkül eder." deniliyor. Doğrusu ". . . vilâyetler namına intihab olunacak asgari bir, azami iki ve müstakil liva namına birer mümessilden teşekkül eder." olacak. Keza bkz. Mahmud Goloğlu, **Erzurum Kongresi**, Ankara, 1968 (Kıs. Goloğlu), s.194.

Vilâyetleri ve bağımsız sancakları hesabına göre düzenlenmişti. Çünkü Şarkî Anadolu Vilâyetleri³ Vilâyat-ı Şarkıyye denilen altı vilâyet, yani Erzurum, Sivas, Van, Bitlis, Elaziz ve Diyarbakır ile Trabzon'dan oluşmakta, Canık (Samsun) ve Erzincan bağımsız sancaklar olarak görünmektedirler. Demek oluyor ki yedi vilâyet, iki de bağımsız sancak vardır. Durum böyle olunca, vilâyetlerden en az bir, en çok iki kişi seçilebileceğine göre, yedi vilâyetten yedi ya da öndört kişi Hey'et-i Temsiliye girecek, iki bağımsız sancaktan birer kişinin katılmasıyla üye sayısı en az dokuz, veya en çok onaltı olabilecektir.

Hey'et-i Temsiliye'nin ne şekilde seçileceğini yine 7. maddenin zeyli düzenlemektedir. Hey'et-i Temsiliye üyeleri, mensup oldukları vilâyet ve bağımsız sancaktan, kongrede hazır bulunan delegeleri tarafından nısabın (yetersayının) iki katı kadar gösterilecektir. Her vilâyet ve bağımsız sancak adına bu seçimde oy çokluğunu elde edenler, Hey'et-i Temsiliye üyeliği sıfatını kazanacaklardır. Delegeleri Kongreye yetişememiş olan vilâyet ve sancaklar adına, veyahut Kongre toplanmamış olduğu bir zamanda herhangi bir sebepten dolayı boşalan üyeliğe seçilecek kişiler, Hey'et-i Temsiliye ile Cemiyetin ilgili merkez heyetleri arasında haberleşme yapılarak kararlaştırılacaktır. Bu durumda yine merkez heyetleri, iki katı aday bildirecekler ve bunlar arasından seçimi, - Genel Kongre toplantı halinde olmadığı için- Hey'et-i Temsiliye yapacaktır.

Şu halde yine yukarıdaki hesaba göre, eğer vilâyetlerden Hey'et-i Temsiliye'ye birer üye seçilecekse, vilâyet heyetleri ikişer aday, eğer iki üye seçilecekse dörder aday tesbit edecekler, bağımsız sancaklar ise ikişer aday gösterecekler, Kongre Genel Kurulu bu adaylar arasından her vilâyet adına bir veya iki kişiyi, bağımsız sancaklar adına birer kişiyi Hey'et-i Temsiliye'ye

³ Erzurum Kongresi'nin ilk günü Cevad (Dursunoğlu) Bey, Padişaha, Hükümete ve vilâyetlere Kongrenin açılmış olduğunun bildirilmesini istedi. Bu teklif benimsenerek, telgraf müsveddeleri görüşülmeye başlandı. Ömer Fevzi Bey (Sürmene) vilâyetlerin isimlerini zikre gerek olmadığını söyledi. Bu konuda münakaşalar oldu. Neticede Kâzım (Yurdalan) Bey'in (Tortum) teklifi vechile, "Şarkî Anadolu vilâyetleri" tabirinin telgrafa konulması kabul edildi. (Dr. M.Fahrettin Kırzioğlu, "Yayınlanmamış Belgelerle Erzurum Kongresinin İlk Günü", **BTTD**, 1970, s.27.)

seçeceklerdir. Hey'et-i Temsiliye de bu şekilde teşekkül edecektir.

Erzurum Kongresi Genel Kurulu, Cemiyet nizamnamesine uygun olarak, 7 Ağustos 1919 da Hey'et- Temsiliye'sini seçti ve cemiyetler kanunu gereğince üyelerini 24 Ağustos'ta Erzurum Vilâyeti Makamı'na bildirdi. Konu ile ilgili olarak Nutuk'ta verilen bilgiye⁴ ve bir belgeye⁵ göre, Hey'et-i Temsiliye dokuz kişiden oluşmaktaydı. Bu bilgi ve belgenin ilk bakışta anlaşılacak şey, Kongre Genel Kurulu'nca Hey'et-i Temsiliye'nin "en az" sayıda üyeden kurulmuş olduğudur. Nitekim Cemiyet nizamnamesinin 7.maddesinde Hey'et-i Temsiliye'nin "en az" dokuz kişiden kurulu olacağı açıkça belirtilmekteydi.

Hey'et-i Temsiliye'nin Yetki ve Sorumluluğu :

Hey'et-i Temsiliye'nin yetki ve sorumluluğunu nizamnamenin 7. maddesi şöyle düzenliyordu : "Şarkî Anadolu vilâyetlerinde mevcut teşkilât-ı milliyemizin esbab-ı beka ve devamını temin ve hususta lazım gelen tedabiri ittihaz ve bilcümle hey'et-i müteşekkileyi bir noktada cem ü tevhid ve temsil ederek teşkilât-ı mezkûre beynindeki âheng-i irtibatı tesis ve bu suretle âmâl ve mekasıd-ı milliyenin sür'at ve suhûleti husulünü temin eder. Hey'et-i Temsiliye, nizamnamenin mevad-ı esasîyesinde musarrah olan maksad-ı kat'i-i millînin bir noktasını bile ihmal etmemek şartıyla vatanın tamamîyetini ve milletimizin istiklâlîni temin hususunda her türlü tedabir ve mukarrerat-ı siyasiye ve icraiyei ittihaza mezundur. Ancak mukadderat-ı memleket ve millet hakkında mühim ve esaslı mesailde kat'i karar ittihazından evvel hey'et-i merkeziyelerin re'yini istihsal eder. Mukadderat-ı memleket ve milleti kat'iyyen tayin ve tesbit edecek vaziyetler için dahi son ve kat'i kararı kongre müzakeresiyle ita edebilir. Ahval-i fevkalâde zuhurunda Hey'et-i Temsiliye, umumi kongreyi fevkalâde olarak ictimaa davet eder. Hey'et-i Temsiliye, umumi kongreye karşı bütûn bir senelik muamelât ve hesabattan mes'uldür."

Hey'et-i Temsiliye'nin yetki ve sorumluluk alanı, başlangıç kısmında Şarkî Anadolu olarak görünmekte ise de metnin devamında bu kurula, vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığını sağlamak hususunda her türlü tedbir ve siyasi, icrai kararları

⁴ Nutuk, I, s.67.

⁵ Nutuk, vesika 41.

alma yetkisi verilmektedir. Nizamnâmenin Mevadd-ı Esâsiye başlığını taşıyan kısmının dördüncü maddesinde, Osmanlı Devleti'nin, bir yabancı devletin baskısı karşısında buraları terk ve ihmal etmesi durumunda kurulacak "idare-i muvakkate"den bahsedilmekte idi ki bu husustaki yetki ve sorumluluk da genel kongre toplantı halinde bulunmadığı zamanda Hey'et-i Temsilîye'ye verilmişti. Bu durumda Hey'et-i Temsilîye geçici bir hükümet gibi çalışacaktı.⁶ Görülüyor ki Hey'et-i Temsilîye'nin yetki ve sorumluluk alanı çok geniş tutulmuştu.

Hey'et-i Temsilîye'ye Kimler Seçildi ?

Erzurum Kongresi, yeni cemiyetin nizamnâmesini yapmış ve çalışmalarını sonuç noktasına ulaştırmış bulunuyordu. Gündemde esaslı bir madde olarak Hey'et-i Temsilîye'nin seçimi vardı. İşte bu günlerde ortaya çıkan önemli bir mesele de, Mustafa Kemal Paşa'nın Hey'et-i Temsilîye'ye girip girmemesi idi. Sadece muhalifleri değil, bazı yakın çalışma arkadaşları bile onun Hey'et-i Temsilîye'ye girmesini mahzurlu buluyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, en yakın beş arkadaşıyla, 5 Ağustos 1919 da gizli bir toplantı yapmış ve onlardan bu konudaki görüşlerini yazılı olarak istemiştir. Çoğunluğun, Hey'et-i Temsilîye'ye girmemesi görüşünü belirtmelerine rağmen, Mustafa Kemal Paşa girmek kararını vermiş ve bunun sebeplerini açıklamıştır⁷. Mustafa Kemal Paşa, her ne pahasına olursa olsun, memleketin mukadderatıyla birinci derecede ilgili görünen bu kurulda yer almayı gerekli görüyordu. Bununla birlikte son kararı verecek olan da Kongre Genel Kuruluydu. Kongre Genel Kurulu, Hey'et-i Temsilîye'ye kimleri seçmişti ?

Hemen belirtmek gerekir ki bu güne kadar konu ile ilgili yapılan çalışmaların hemen hemen tamamı, Nutuk'taki bilgilere ve yukarıda söz konusu edilen belgeye dayanmaktadır. Bu belge, 24 Ağustos'ta Erzurum Vilâyeti Makamı'na verilen, yeni cemiyetin adını , merkezini, Hey'et-i Temsilîye'sini bildiren beyannamedir.

⁶ Goloğlu, s. 102.

⁷ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, c.I, 2. Baskı, Ankara, 1986 (Kıs. Kansu), s.106-112. Dursunoğlu, s.101-103. M.Kemal Paşa'nın görüşleri için bkz. **Nutuk**, I, s.68-71.

Buna göre, Hey'et-i Temsiliye üyelerinin isimleri ve hüviyetleri şöyledir⁸ :

Mustafa Kemal Paşa	: Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi, askerlikten müstaflı.
Rauf Bey	: Bahriye Nazırı Esbaki
İzzet Bey	: Sabık Trabzon Mebusu.
Raif Efendi	: Sabık Erzurum Mebusu.
Servet Bey	: Sabık Trabzon Mebusu.
Şeyh Fevzi Efendi	: Erzincan Nakşi Şeyhi.
Bekir Sami Bey	: Beyrut Vali Sabıkı
Sadullah Efendi	: Sabık Bitlis Mebusu
Hacı Musa Bey	: Mutki Aşireti Reisi.

Bu listede yer alanlardan ilk üçü, yani Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Hoca Raif Efendi Erzurum, İzzet ve Servet Beyler Trabzon, Şeyh Fevzi Efendi de Erzincan delegesi olarak Kongreye katılmışlar, Bekir Sami Bey, Sadullah Efendi ve Hacı Musa Bey Konre'ye iştirak etmemişlerdir. Bu son üç kişi, Hey'et-i Temsiliye'ye "kongre dahilinden" değil, "hariçten" seçilmişlerdir ki nizamnâme'ye göre böyle bir seçim mümkün görünmekteydi.

Fakat bütün mesele bununla bitmemektedir. Erzurum Kongresi ve Hey'et-i Temsiliye olgularının bir diğer tanığı⁹ Kâzım Karabekir Paşa, iki ayrı eserinde Hey'et-i Temsiliye üyelerinden farklı bir biçimde söz etmektedir. 1933-1951 de basılan birinci eserinde, Erzurum Kongresinin bir Hey'et-i Temsiliye yaptığını ve üyeleri arasında kendisinin de bulunduğunu söyleyen Kâzım Karabekir Paşa, bu üyelerin isimlerini şu şekilde sıralamaktadır :

Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Rauf Bey, Bekir Sami Bey, Hoca Raif Efendi, İzzet Bey, Servet Bey, Şeyh Fevzi Efendi, Sadullah Efendi, Hacı Musa Bey.¹⁰

⁸ **Nutuk**, I, s. 67 ve Vesika 41.

⁹ Hey'et-i Temsiliye olgusunun başka tanıkları da vardır. Ancak bunlardan Mazhar Müfit Kansu'nun, Hey'et-i Temsiliye üyeleri olarak verdiği isimlerin Nutuk'un 41 numaralı vesikasından alındığı anlaşılıyor. Cevat Dursunoğlu ise bu konuda bir şey söylemiyor. Diğerlerinden sırası gelince söz edilecektir.

¹⁰ K. Karabekir, **İstiklâl Harbimizin Esasları**, İstanbul, 1933-1951 (Kıs. Karabekir, Esaslar.), s.91.

Burada bildirilen üye sayısı dokuz değil, ondur. Halbuki Kâzım Karabekir Paşa, ikinci eserinde Cemiyeti temsil etmek üzere dokuz kişilik bir Hey'et-i Temsiliye seçildiği bildirerek, şöyle devam etmektedir : "Kongreye dahil olanlardan Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Hoca Raif Efendi (Erzurum), Servet İzzet Beyler (Trabzon), Şeyh Fevzi (Erzincan), kongreye dahil olmayanlardan ben ve Bekir Sami (Sivas eski Valisi)." ¹¹

Bu sonraki listenin, birinci eserindeki listeden noksan olduğu görülüyor. Birinci eserindeki üye listesinde kendisiyle birlikte on kişinin adlarını verdiği halde, ikinci eserinde Hey'et-i Temsiliye'nin dokuz kişi olduğunu söyemesine rağmen kendisiyle birlikte sekiz kişinin isimlerini kaydetmiştir. Yani ikinci listede, Sadullah Efendi ile Hacı Musa Beyin isimleri yoktur. Kâzım Karabekir Paşa'nın birinci eserinde Hey'et-i Temsiliye üyesi olarak bildirdiği kişiler, kendisi dışında, Nutuk'ta bildirilen kişilerle aynıdır. Fakat arada bazı farklar vardır. Bir kere Nutuk'ta gerek ana metin içerisinde ve gerekse belgede, Hey'et-i Temsiliye üyelerinin hangi vilâyet ve bağımsız sancak adına seçildiklerine işaret edilmemişken ve sadece isimleri karşısında hüviyetleri yazılırken, Kâzım Karabekir Paşa ikinci eserinde bunların mensup oldukları vilâyet ve bağımsız sancağı parantez içerisinde göstermiştir. Bekir Sami Bey, Sivas eski valisi olarak kaydedilmiştir ki doğrusu, Nutuk'ta belirtildiği gibi Beyrut eski valisidir.

Kâzım Karabekir Paşa'nın Hey'et-i Temsiliye üyeliği, halledilmesi güç bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Filhakıka , kendisinin de Hey'et-i Temsiliye'ye seçilmiş olduğunu söyleyen Kâzım Karabekir Paşa, buna ait belgeyi her iki eserine de koymayı ihmal etmemiştir. Üstelik Mazhar Müfit Kansu da bu olaya tanıklık etmekte ve Kâzım Karabekir Paşa'nın "Hey'et-i Temsiliye'- ye seçilmiş olmasına rağmen resmi listede, Onbeşinci Kolordu Kumandanı ve Üçüncü Ordu Müfettiş vekili bulunması hasebiyle zikredilmediğini" ¹² söylemektedir. Kâzım Karabekir Paşa'nın söz konusu ettiği belge şudur : ¹³

¹¹ K. Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, Genişletilmiş Baskı), İstanbul, 1988, s.99.

¹² Kansu, I, s. 112.

¹³ K. Karabekir, **Esaslar**, s.91-92. **İstiklâl Harbimiz**, s.101.

Erzurum'da Üçüncü Ordu Müfettiş Vekili ve
15. Kolordu Kumandanı
Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine Mahsustur

Paşa Hazretleri

Zât-ı Samileri Şarki Anadolu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin dardest-i tabî ve takdim bulunan nizamnamesi madde-i mahsusası mucibince Hey'et-i Temsiliye azasından bulunduğunuz arz ile takdim-i ihtiramât eyleriz, paşa hazretleri. 9.8.335

Hey'et-i Temsiliye	azadan	azadan	azadan	azadan
azasından	Rauf	Süleyman	Hüseyin	İzzet
M. Kemal		Necati	Rauf	

Görülüyor ki bu belge 9 Ağustos 1919 tarihlidir. Halbuki Hey'et-i Temsiliye üyelerini gösterir Vilâyet Makamı'na verilen beyannâme 24 Ağustos 1919 tarihini taşımaktadır. Kâzım Karabekir Paşa'nın adının bu beyannamede yer almaması resmi göreviyle izah etmek mümkün olmakla birlikte, gerçekleri yansıtmaktan uzaktır. Ancak, sözkonusu belgeyi inkâr etmek de mümkün değildir. Bu hususta Mahmud Goloğlu'nun meseleyi çok ince bir yerinden yakalamış olduğunu belirtmek gerekmektedir. "Bu olay hatıra yazarlarının sadece hafızalarına dayanmaları halinde nasıl yanılabilirlerini açıkça gösteren ve bu hatıraları tetkiksizce kendilerine mesned yapan yazarların nasıl yanlışlıklara düşebileceklerini kesinlikle gösteren iyi bir örnektir"¹⁴ diyen Mahmut Goloğlu, Kâzım Karabekir Paşa'nın Hey'et-i Temsiliye üyeliğine seçilmediği kanaatini izhar etmektedir. Yazara göre, Kâzım Karabekir Paşa'ya yapılan tebliğde "seçim" kelimesi kullanılmamış, ancak nizamnamenin "madde-i mahsusası" na dayanılmıştır. Bu özel madde, nizamnamenin Teşkilât başlığını taşıyan 3. maddesinin 8. bendidir. Bu kısım şöyledir :

" 8- Hey'et-i Temsiliye, heyeât-ı merkeziye ve idareler, mesail-i mühimmede selâhiyetler gördüğü zevatı azasından add ile istişare edebilir. "

Mahmut Goloğlu'ya göre, Kâzım Karabekir Paşa, Mazhar Müfit Kansu'nun zannettiği gibi Konrece seçilmemiş, yukarıdaki madde muvacehesinde, kendisine tebliğat yapılmış bir "İstişari

¹⁴ Goloğlu, s. 104-105.

Hey'et-i Temsiliye" üyesidir¹⁵.

Demek oluyor ki nizamnamenin 7. maddesinin zeyli gereğince seçimle gelen Hey'et-i Temsiliye üyeleri dokuz kişidir ve bunlar arasında Kâzım Karabekir Paşa bulunmamaktadır.

Hey'et-i Temsiliye Üyeleri Nasıl Seçildi ?

Hey'et-i Temsiliye üyelerinin nasıl seçileceği, yukarıda da belirtildiği gibi, nizamnamenin 7. maddesinin zeyli ile düzenlenmiştir. Fakat buraya kadar sözkonusu edilen kaynak eserlerde, seçimin bu maddeye uygun olarak yapılıp yapılmadığı hakkında bir açıklık yoktur. Bununla birlikte Nutuk'ta yer alan 41 numaralı vesikadan, seçimin usulüne uygun olarak yapıldığını istidlâl etmek mümkündür. Ne var ki bunun fazla dikkati çekmediği, hatıra eserlerdeki mübhemiyet ve yanlışlıkların, olayı içinden çıkılmaz boyutlara ulaştırdığı da bir gerçektir. Üstelik, Erzurum Vilayeti Makamına verilen beyannamede, kimin hangi vilâyet veya bağımsız sancak adına seçilmiş olduğu belirtilmemiştir.

M. Kemal Paşa, Nutuk'ta, Erzurum'dan Sivas'a gelişini anlatırken, "Nihayet Heyeti Temsiliye azası olarak, Erzurum'dan üç kişi, Erzincan'dan bir kişi ve Sivas'ta bulduğumuz Bekir Sami Bey'le beş kişi olduk"¹⁶ demektedir. Kâzım Karabekir Paşa ise Hey'et-i Temsiliye üyelerini sayarken, Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Hoca Raif Efendi'den sonra parantez içerisinde "Erzurum" yazmıştır¹⁷. Şimdi bu bilgilere bakarak, Hey'et-i Temsiliye'ye Erzurum adına üç kişinin seçilmiş olduğunu söylemek mümkün müdür ? Nizamnameyi göz önüne alacak olursak, buna imkân yoktur. Çünkü bir vilâyetten "en çok" iki kişi seçilebilmektedir.

Yine hatıra eserlerden yola çıkacak olursak bazı varsayımlarda bulunmak zorunda kalacağız. Nutuk'ta kimin,

¹⁵ Goloğlu, s. 105. Yazar bu görüşünü teyid edebilmek için iki türlü Hey'et-i Temsiliye üyesi bulunduğunu söylemektedir:

- 1) Kongrece seçilenler. Cemiyetin kurucularıdır ve nizamnamedeki bütün yetkilere ve haklara sahiptirler.
- 2) Hey'et-i Temsiliyelerce, Hey'et-i Temsiliye üyesi sayılanlar. Bunlarla yalnız istişare edilebilir.

¹⁶ Nutuk, I, s. 83.

¹⁷ K. Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, s. 99.

hangi vilâyet ya da bağımsız sancak adına Hey'et-i Temsilîye'ye seçilmiş olduğunun belirtilmediğini söylemiştik. Kâzım Karabekir Paşa ise, isimlerden sonra parantez içerisinde mensubu buldukları yerleri göstermiştir. Buna göre, Erzurum dışında, Servet ve İzzet Beyler (Trabzon), Şeyh Fevzi Efendi (Erzincan) adına üyedirler. Bekir Sami Bey'le kendisi hakkında bu hususta bir şey yazmamıştır. Sadullah Efendi ile Hacı Musa Bey'in adları zaten yoktur¹⁸. Bu son iki şahıstan birincisi Bitlis eski mebusu, diğeri Mutki aşireti reisi olduklarına nazaran, Bitlis adına Hey'et-i Temsilîye'ye seçtikleri kabul olunabilir. Fakat Sivas ve Van vilâyetleri ile Canik sancağının üyelerini belirleyebilmek oldukça zor, hatta imkânsızdır. Bunun için sağlam ve yeterli sayıda belgeye ihtiyaç vardır. Şimdiye kadar yazılmış eserlerden ayrı olarak, burada yeni belgelerin ışığında Hey'et-i Temsilîye üyelerinin hangi sancak ve vilâyetler adına seçilmiş olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu makalenin orijinal tarafı da burasıdır. Ancak bu konuya geçmeden bir hususu daha belirtmekte yarar vardır.

Mahmut Goloğlu, Erzurum Kongresi'nde Gümüşhane Delegatesi olarak bulunan Zeki (Kadırbeyoğlu) Bey'in hatıra notlarına dayanarak, Hey'et-i Temsilîye için M. Kemal Paşa'nın hazırladığı bir listeden söz etmekte ve, 7 Ağustos günü celse açılır açılmaz verilen bir önerge ile dokuz delegenin aday gösterildiğini yazmaktadır¹⁹. Esasen "dokuz kişilik liste" nizamnâmenin seçimle ilgili 7. maddesi zeyline aykındır. Ancak her vilâyet ayrı ayrı, seçilecek üye sayısının iki katı, sancaklar yine ayrı ayrı olmak üzere ikişer aday gösterebilirler. Hey'et-i Temsilîye olarak kabul edilmek üzere tek bir liste verilemez. Bu kâğıt üzerinde böyle olduğu gibi, aşağıda görüleceği gibi, tatbikatı da böyle olmuştur. Nitekim Erzurum Kongresi zabıtları, Hey'et-i Temsilîye üyeleri seçiminin, nizamnâmeğe uygun olarak yapılmış olduğunu

¹⁸ K. Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, s. 99.

¹⁹ Goloğlu, s.104. Ek : 10, s.182. M.Goloğlu, yukarıda ıktibas ettiğimiz cümlesinde, tarihi tenkid metodunu kullanmadan hatıralara dayanarak sonuca gitmenin sakıncalarından bahsetmekteydi. Kendisinin yine böyle bir hatırayı kaynak ittihaz ederek, yanlışlığa düşmüş olması tarih ilminin ne denli hassas ve sabır isteyen bir iş olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır.

açıkça ortaya koymaktadır.

7 Ağustos 335 (1919) Perşembe günü yapılan onüçüncü birleşimin birinci oturumunda Reis M. Kemal Paşa, Hey'et-i Temsilîye'nin seçimine başlanmasını istediği zaman, Gümüşhane Delegatesi Zeki Bey, seçimden evvel üç kişilik bir tasnif heyetinin belirlenmesini teklif etmiş ve bu teklif kabul olunmuştur. Oyların ayrımı için, Zeki (Gümüşhane), Rifat (Tokat) ve Cevat (Hasankale) Beyler seçildiler. Bundan sonra Hey'et-i Temsilîye üyelerinin seçimine geçildi.

Hey'et-i Temsilîye, her vilâyetten "en çok" sayı üzerinden, yani ikşer, bağımsız sancaklardan da birer üye hesabıyla oluşturulacaktı. Bunun için 7.maddenin zeyline göre hareket edildi ve her vilâyetin delegeleri seçilecek üye sayısının iki katı, yani dörder, Erzincan sancağı da iki aday tesbit edip, her biri ayrı ayrı mazbatalarla bunları Kongre başkanlığına bildirdiler. Diyarbakır ve Elâziz vilâyetleri ile Canik sancağı delege göndermemiş olduklarından, Van delegeleri de Erzurum'dan görevlendirildikleri ve temsil ettikleri memleketin durumuna hakkıyla vakıf bulunmadıkları gerekçesiyle, Kongre'nin son gününde istifa ettiklerinden²⁰ dolayı üç-vilâyet ve bir bağımsız sancak adına Hey'et-i Temsilîye'ye aday gösterilemedi. Geride kalan dört vilâyet ile bir bağımsız sancak adaylarını belirlediler.

Gösterilen adaylar şunlardı :

Erzurum : 1. Mustafa Kemal Paşa

2. Hoca Raif Efendi

3. Hınıs Mümessili Celâl Bey

4. Kığı Mümessili Said Bey ²¹

Trabzon : 1. İzzet Bey (Maçka)

2. Servet Bey (Merkez)

3. Hasan Efendi (Ordu)

4. Necati Efendi (Rize) ²²

Sivas : 1. Bahriye Nazım Esbaki Rauf Beyefendi

2. Beyrut Vali-i Esbaki Bekir Sami Bey

²⁰ ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 15 - 5.

²¹ ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 1 - 1.

²² ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 15 - 2.

3. Karahisar Mebusu Sabıkı Mustafa Efendi
 4. Suşehri Kazası Mümessili Hakkı Bey²³
- Bitlis : 1. Mutki Aşireti Reisi Musa Bey
 2. Bitlis Mebusu Sabıkı Sadullah Efendi
 3. Muş Belediye Reisi Sabıkı Behlül Efendi
 4. Silirdli Necmeddin Efendi²⁴
- Erzincan : 1. Erzincan Müftüsü Osman Fevzi Efendi
 2. Mümessil Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi²⁵

Oyların sayımı neticesinde,

Erzurum adına	Mustafa Kemal Paşa	46 rey ile,
" "	Hoca Raif Efendi	36 rey ile,
Trabzon adına	Servet Bey	42 rey ile
" "	İzzet Bey	38 rey ile
Sivas adına	Rauf Bey	46 rey ile
" "	Bekir Sami Bey	34 rey ile
Bitlis adına	Sadullah Efendi	45 rey ile
" "	Hacı Musa Bey	45 rey ile
Erzincan adına	Hacı Fevzi Efendi	40 rey ile Hey'et-i Tem-

siliye üyeliklerine seçildiler ve bu sonuç alkışlarla karşılandı²⁶. Burada dikkatı çeken husus, Rauf Bey'in Kongre'ye Erzurum delegesi olarak katılmasına rağmen, Sivas delegelerince Sivas adına Hey'et-i Temsiliye'ye aday gösterilmiş ve bu kurulda Bekir Sami Bey'le Birlikte Sivas'ı temsil etmiş olmasıdır.

Hey'et-i Temsiliye, vilâyetlerden ikişer olmak üzere seçildiğine göre bu "en çok" sayı üzerinden yapılan bir seçimdi ve dolayısıyla sayının onaltıyı bulması gerekiyordu. Nizamnameye göre, Kongre'ye yetişememiş olan Diyarbekir ve Elâziz vilâyetleri ile Canik sancağından, Kongre'de aday gösterememiş Van Vilâyeti'nden üyelerin de Hey'et-i Temsiliye'ye katılmaları gerekiyordu. Bunun için Temsil Heyeti'ne sözkonusu vilâyetler dörder, Canik Sancağı da iki aday tesbit edip bildirmeliydiler. Fakat bu gerçekleşmemiştir. Hattâ bu ilk seçimde ortaya çıkan dokuz kişilik

²³ ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 1 - 2

²⁴ ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 15 - 3.

²⁵ ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 15 - 1.

²⁶ ATASE Arşivi, D : 1335/ 4-3 F : 15-7.

kurul, bir araya dahi gelememiştir. Mutki Aşireti Reisi Musa Bey, Mutki dağlarından çıkamamış, Sadullah Efendi ortalarda görünmemiş, Servet ve İzzet Beyler Kongre bitir bitmez birer mazeretle Trabzon'a dönmüşlerdi. Geride kalan beş kişi Şarki Anadolu adına Sivas Kongresi'nde bulunmak üzere Erzurum Kongresi'nce memur edilmişler ve Kongre'ye katılmak için Sivas'a gitmişlerdir²⁷. "En çok" sayıda onaltı kişilik Hey'et-i Temsiliye, yeni katılmalarla ancak Sivas'ta teşekkül edebilmiştir. Fakat bu, sözkonusu vilâyetlerin değil, Anadolu'nun tamamının iştiraki ile sağlanabilmiştir. Sivas'ta bulunmadıkları halde yukarıda adı geçen dört kişi, yani Sadullah Efendi, Musa Bey, Servet Bey ve İzzet Bey bu kurula seçilmişler, daha doğrusu Erzurum'da seçilen Hey'et-i Temsiliye Sivas'ta değiştirilmeden olduğu gibi muhafaza olunmuştur.²⁸

Görülüyor ki Erzurum Kongresi'nde Hey'et-i Temsiliye "en çok" sayı üzerinden seçildiği halde, Kongreye iştirak tam olmadığından, ancak "en az" sayı üzerinden üyeye sahip olabildiği. Bununla birlikte nizamnamesinde hiçbir değişiklik yapmadan, Cemiyetler kanununa uygun bir şekilde kuruluş beyannâmesini ilgili makama sunabilmiştir.

²⁷ Nutuk, I, s. 82-83.

²⁸ Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, **Hey'et-i Temsiliye Kararları**, Ankara, 1974, s.IX-X.